

4 Φεβρουαρίου 2018

«Καλόγεροι, τ' αλλόκοτα βραχοπαίδια του Αιγαίου» (Ιωάννης Μ. Μιχαλακόπουλος)

/ [Πεμπτούσια](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=183333>]

Συγκεκριμένα, ο εν λόγω Λατίνος ιερωμένος αναφέρει: «Μεταξύ Χίου και Άνδρου υπάρχει βράχος πάρα πολύ υψηλός ονόματι Καλόγερος (“Caloerus”), με πολλές αγρίας και αποκρήμμους βραχώδεις ακτάς καθ’ όλην την περιφέρειάν του, ούτως ώστε να μην υπάρχει πρόσβασις προς την κορυφήν [...] Πολύ συχνά τα πλοία, τα οποία διακινούνται μεταξύ του Ελλησπόντου και του Κρητικού πελάγους πλέουν εγγύς του βράχου τούτου και ναυαγούν. Πράγματι μίαν φοράν επί των ημερών μου, την εποχήν του Σχίσματος και της Συνόδου της Κωνσταντίας [πρόκειται για την περίοδο μεταξύ 1414 και 1417] εν Γενουατικόν πλοίον, το οποίον επέστρεφε εκ του Πέραν [περιοχή της Κωνσταντινουπόλεως], παραπλέον την αρχαίαν Τροίαν και κατερχόμενον μεταξύ των νήσων Τενέδου και Λήμνου, επλήγη την νύκτα υπό σφοδρού βορείου ανέμου, ο οποίος έρριψεν αυτό επάνω εις αυτόν τον βράχον και οι ναυτικοί, με τας χείρας ανυψωμένας προς τον ουρανόν, παρέδωσαν το πνεύμα και εχάθησαν ανάμεσα εις τους ως βελόνας αιχμηρούς υφάλους [...] Όταν μίαν φοράν εν τουρκικόν σκάφος εβυθίσθη εκεί, οι άνδρες κατέφυγον επί δύο ημέρας επί των αγρίων βράχων, την τρίτην ημέραν ενεφανίσθη εν χριστιανικόν πλοίον και το πλήρωμά του, επειδή τους ελυπήθη τους διέσωσεν όλους ημιθανείς επί του πλοίου του. Αλλά πλησίον της νήσου των Ψαρών, όταν οι Τούρκοι, οι οποίοι εκυκλοφόρουν επί του πλοίου χωρίς φρουρά, ανέκτησαν τας δυνάμεις των, επετέθησαν εναντίον των Χριστιανών και πλέοντες προς την ιδικήν των πατρίδα έρριψαν εις διαρκή δουλείαν εκείνους οι οποίοι τους είχαν διασώσει».

«Ο Καλόγερος από τα βόρεια» (“Caloiero dalla parte di Tramontana”). Σε κάποιες απεικονίσεις του νησιού από το βορρά δεν φαίνεται ο γερανός με τη λέμβο, ενώ είναι

έντονη η παρουσία πυκνών κοφτερών βράχων. Ενίοτε, η αυξημένη επικινδυνότητα της περιοχής υπογραμμίζεται σε γκραβούρες με την προειδοποιητική επισήμανση "amène les voiles" [«χαμηλώστε τα ιστία»] (Coronelli, "Archipelago", Βενετία, 1707)

Ταυτόχρονα, οι περιγραφές και οι χωρικές απεικονίσεις (π.χ. γκραβούρες) των ταξιδευτών γεωγράφων συμφωνούν (όχι αναμφιβόλως) στο ότι ο διόλου εύξεινος Καλόγερος υπήρξε κάποτε κατοικημένος από μοναχούς οι οποίοι είχαν αναπτύξει και συναφείς δραστηριότητες στο νησί, όπως ανέγερση μικρού μοναστηριού, καλλιέργεια στο εκεί «οροπέδιο» (!), ιδιοκατασκευή ενός γερανού για την ανέλκυση και καθέλκυση μιας λέμβου που την χρησιμοποιούσαν για την αλιεία, τον ανεφοδιασμό και την επικοινωνία με τον έξω κόσμο (π.χ. παραπλέοντα πλοία).

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Η συγκεκριμένη απεικόνιση αποτελεί ίσως την πιο πολυπρόσωπη και «πυκνοδομημένη» εκδοχή του Καλόγερου. Ενδεχομένως, ο δημιουργός της γκραβούρας να ήθελε να αποδώσει ταυτόχρονα αρκετά στιγμιότυπα από την καθημερινότητα των μοναχών, όπως αλιεία, χρήση γερανού, άντληση νερού, προσευχή [Pierre L' Huillier, Paris, 1575, Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας].

Βέβαια, στο σημείο αυτό ανακύπτει το εύλογο ερώτημα περί της στενότητας του χώρου, καθότι η περιορισμένης επιφανείας νησίδα, όπως την παρατηρούμε σήμερα, δεν επαρκεί να φιλοξενήσει όλα τα ανωτέρω. Ίσως η απάντηση στο συγκεκριμένο προβληματισμό να δίνεται από τον Άγγλο Bernard Randolph στο

βιβλίο του «The Present State of the Islands in the Archipelago» (Οξφόρδη, 1687), όπου γράφεται σχετικά για τον «Calojero» του Βόρειου Αιγαίου: «...κείται μεταξύ της Άνδρου και της Χίου, το μεγαλύτερο μέρος του ανατινάχθηκε και καταποντίστηκε προ τριάντα περίπου ετών ενώ όλοι οι κάτοικοι σκοτώθηκαν. Κάποιοι έμποροι στη Σμύρνη ακόμα λένε ότι τα περισσότερα από τα σκεύη και τα νομίσματά τους μαυρίσανε, όταν το νησί εξερράγη. Πέτρες και βράχια εκσφενδονίστηκαν μέχρι την Τήνο και την Άνδρο. Σήμερα σώζεται ένα πολύ μικρό μέρος του νησιού».

Προφανώς δεν είναι τυχαίο ότι και ο W. S. Allen (στο IMAGO MUNDI, Vol. 3, 1977) τιτλοφόρησε εύγλωττα τη σχετική εμπριθή μελέτη του: «**Καλόγερος**. Μια **Ατλαντίδα** εν μικροκόσμω», υπερθεματίζοντας στο σενάριο της μυστηριώδους καταβύθισης του νησιού σε μια μικροκλίμακα χώρου και χρόνου. Στη συγκεκριμένη εκτενή εργασία ο Allen προσπαθεί να άρει τις αμφισημίες και τις ανακρίβειες των πρωτογενών στοιχείων της εποχής (νησιολόγια, πορτολάνοι κτλ), ώστε να προσδιορίσει επακριβώς την εξέλιξη της γεωγραφίας των (ηφαιστειογενών και ηφαιστειοπλήκτων) Καλογήρων του Αιγαίου, ξεκαθαρίζοντας το που σταματούν τα ιστορικά γεγονότα και που ξεκινά ο Μύθος και η παραστατική φαντασία των αλλοκαιρινών ταξιδευτάδων...

«Ο Καλόγερος από τα νότια» (*Caloiero dalla parte d' Ostro*), όπου το βαρούλκο με τη βάρκα εμφανίζεται στη δεξιά πλευρά του παρατηρητή (Coronelli, "Archipelago", Βενετία, 1707)

Εν κατακλείδι, φαίνεται ότι το συγκεκριμένο «βραχοπαίδι» του Αιγαίου... «με ιστορίες αλλόκοτες ο θρύλος το χει ζώσει...» (Ν. Καββαδίας). Τελικά, υπήρξε εγκατάσταση μοναχών; Μεγάλο μέρος της νήσου εξαφανίστηκε περί το 1650; Ποιοι είναι οι πλέον αξιόπιστοι ιστορικογεωγράφοι εκείνης της περιόδου; Πιθανότατα μόνο μια (πολυδάπανη) υποβρύχια γεωαρχαιολογική έρευνα θα δώσει οριστικές απαντήσεις. Έως τότε, καλείται ο βιβλιοπλεύστης αναγνώστης να ανατρέξει στις υπάρχουσες πηγές και (όταν... διαλυθεί η ομίχλη) να διαμορφώσει ιδίαν άποψη, πιθανότατα και διαφωνώντας (γιατί όχι;) με τα εδώ γραφόμενα...

Πηγές:

- «Καλόγερος. Μια Ατλαντίδα εν μικροκόσμω» (σελ. 13 - 83), W. S. Allen, Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών (1974 - 1977), Αθήνα 1978
- «Η σπουδαιότητα της συστάδος των Καλογήρων του Αιγαίου», Γεωργίου Γιαγκάκη, 1996
- «Αιγαίο και χάρτες με ανατρεπτική ματιά», Κουτελάκη Χάρη, εκδόσεις Φιλιππότη, Αθήνα 2008

Θερμές ευχαριστίες εκφράζονται προς τον κ. Γεώργιο Γιαγκάκη, νησιολόγο και τον κ. Δημήτριο Κορρέ, πρόεδρο της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών.